

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samhällskunskap

Individanpassad undervisning – en utopi?

Ett ramfaktorteoretiskt perspektiv av gymnasieskolan

Interdisciplinärt examensarbete i Samhällskunskap

HT-14

Julia Andreasson

Handledare: Stefan Schedin

Uppsatsens längd i antal ord: 11243

Titel: Individanpassad undervisning – en utopi? - Ett ramfaktorteoretiskt perspektiv av gymnasieskolan

Författare: Julia Andreasson

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: HT 2014-12-19

Handledare: Stefan Schedin

ABSTRACT

Bakgrund: Den svenska skolan har under de senaste decennierna präglats av ett antal reformer som förändrat förutsättningarna för verksamheten. Genom decentraliseringen har skolan fått ett förändrat huvudmannaskap, och styrs nu av ett statligt regelverk tillsammans med en kommunal budget. Genom det fria skolvalet kan elever och föräldrar även välja skola utifrån egna preferenser, vilket har gjort skolan till en konkurrensutsatt marknad. Det leder stundvis till intressekonflikter, där lärare och deras möjligheter att utföra sitt yrke kan hamna i kläm.

Syfte: Denna uppsats undersöker hur lärare ser på möjligheterna att individanpassa sin undervisning enligt de föreskrifter som finns i läroplanen, givet skolans organisation idag och de reformer som skett under de senaste decennierna. Eftersom skolans organisation påverkar lärares yrkessituation undersöks även hur lärare ser på sin professionalitet och om den kan påverkas av de reformer som skett och de möjligheter att utforma sin undervisning som lärare får till sitt förfogande.

Metod: Studiens metod är kvalitativ intervju, och lärare från både en kommunal och en privat gymnasieskola i centrala Göteborg har intervjuats, för att försöka skapa så stor variation i urvalet som möjligt givet uppsatsens tidsram. Materialet har sedan analyserats utifrån ett ramfaktorteoretiskt perspektiv.

Resultat: Lärarnas sammantagna upplevelser är att det finns stora svårigheter att följa läroplanens mål att individanpassa undervisningen, då det saknas tid och resurser. Det gällde för bägge skolorna. Lärarna upplevde att ekonomin i huvudsak styr deras möjligheter, då det leder till stora klasser och mycket undervisningstid. Samtidigt finns ett visst upplevt tryck på dem som professionell yrkeskår från såväl föräldrar som ledarskapet, då det finns förväntningar på hur undervisningen ska fungera. I och med decentraliseringsreformen och skolans konkurrensutsättning har dessa aspekter fått inflytande över lärares vardag.

Sökord: Individanpassning, ramfaktorteori, decentralisering, brukarinflytande, konkurrens.

Innehållsförteckning

1. <u>Inledning</u>	1
2. <u>Tidigare forskning och teori</u>	2
2.1 Ramfaktorteori	2
2.2 Decentraliseringsreformen	3
2.3 Läroplan	4
2.4 Skolans marknadsanpassning	5
2.5 Ledarskap och brukarinflytande	6
2.6 En likvärdig utbildning	7
3. <u>Syfte och frågeställning</u>	7
4. <u>Design och metod</u>	8
4.1 Kvalitativ Intervju	8
4.2 Validitet och reliabilitet	9
4.3 Operationalisering	10
4.4 Urval	11
4.5 Deltagare	12
4.6 Etiska hänsyn	13
4.7 Tillvägagångssätt	13
4.8 Kriterier för slutsatsdragning och analys	14
4.9 Generaliserbarhet och kumulativitet	14
5. <u>Resultat</u>	14
5.1 Läroplan – Individanpassning	15
5.1.1 Kommunal Skola	15
5.1.2 Privat skola	16
5.2 Läroplan – Lärares förhållningssätt	18
5.2.1 Kommunal Skola	18
5.2.2 Privat Skola	18
5.3 Marknadsanpassning	19
5.3.1 Kommunal Skola	19
5.3.2 Privat Skola	20
5.4 Ledarskap	22
5.4.1 Kommunal Skola	22
5.4.2 Privat Skola	23
5.5 Brukarinflytande	23

5.5.1	Kommunal Skola	23
5.5.2	Privat Skola	24
6.	<u>Analys</u>	25
6.1	Hur upplever lärare att de olika ramverken som styr professionen fungerar tillsammans?	25
6.2	Upplever lärare att ramverken har något inflytande över deras professionalitet?	26
6.3	Hur upplever lärare att läroplanernas mål om individanpassning fungerar i deras yrkesroll?	27
7.	<u>Slutsats och sammanfattning</u>	29
7.1	Betydelse för lärarprofessionen	29
	Referenser	31
	Bilaga 1: Intervjuguide	34
	Bilaga 2: Brev till deltagare	35

1. Inledning

Under de senaste åren har debatten kring skolan blivit allt intensivare, och den präglade en stor del av valrörelsen inför valet 2014. Med sjunkande PISA-resultat (Skolverket, 2014) och en ökande andel elever som inte är behöriga till vidare studier efter grundskolan efterfrågar en allt större skara åtgärder till problemet. Lärare får ofta ta ansvaret för allt som är fel med det svenska skolsystemet, och var och en har en åsikt om hur skolan är och bäst borde skötas. Samtidigt rapporterar lärare och deras fackförbund om en kår med tuffa villkor, med fler arbetstimmar, mer administration och färre resurser, vilket skapar en ohållbar arbetsmiljö (Hernvall, 2014, 1 April).

Under de senaste 30 åren har skolans organisation sett en mängd reformer, som syftat till att förbättra och effektivisera verksamheten. Dock har de flesta lett till en tydlig inramning kring vad läraryrket har för möjligheter och begränsningar, och allt som oftast fått hård kritik för att leda till en försämring av verksamheten. Dessa reformer har blanda annat lett till att skolan har fått både en statlig och en kommunal, eller privat, huvudman, vilket innebär att direktiv som kommer från ett håll inte alltid stämmer överens med vad den andre tycker är viktigt att prioritera. En av de största reformerna, decentraliseringen, har även lett till det fria skolvalet vilket innebär att elever och föräldrar får lov att välja skola utifrån vad de själva tycker är viktigt i en skolsituation. Vad det får för konsekvenser för lärares profession är ännu inte grundligt utforskat.

Ännu en följd är att eleven hamnar i fokus, vilket även märks i läroplanerna. Dessa har fått ett tydligare uttalat individ-fokus, och elevens egna förutsättningar och behov ska prioriteras av såväl lärare som skolledning. Det är visserligen i allra högsta grad önskvärt att skolan utvecklas framåt, och att individen ska få utrymme. Samtidigt kräver det att alla delar av skolans verksamhet följer med, så att det faktiskt finns möjligheter att genomföra dessa nya mål och reformer.

Vad forskningen visar på är att denna diskrepans mellan statlig juridisk styrning av skolan, och den ekonomiska styrningen från de kommunala eller privata huvudmännen, påverkar lärares handlingsutrymme (jfr Jarl & Pierre, 2012). Forskningen kring skolan består till största delen av kvantitativa studier som berör fördelning av resurser, andel lärare med behörighet, och elevers resultat och prestationsförmåga. Jag upplever att det finns en lucka i vetenskapen som innebär att forskningen till viss del därför missar lärares egna upplevelser av sin

yrkessituation, då kvantitativa studier till viss del saknas. Kajsa Falkner (1997) genomförde en sådan studie i sin avhandling, men hon intervjuade grundskolelärare. Den här uppsatsen kommer därför ha gymnasielärare som urvalsgrupp, då deras egna upplevelser av deras yrkessituation tidigare förbisetts.

2. Tidigare forskning och teori

Den teori som uppsatsen bygger på är ramfaktorteori, och nedan redogör jag för hur denna teori kan appliceras på skolan som institution för att förklara utvecklingen av verksamheten. Jag kommer även att ta upp de ramverk som ligger till grund för uppsatsens analys; decentraliseringsreformen, läroplanen, skolans marknadsanpassning och ledarskap, vilket enligt forskning om skolan är de aspekter som har störst påverkansmöjlighet på lärares yrkessituation (jfr Fredriksson, 2010, Stenlås, 2009, Jarl & Pierre, 2012)

2.1 Ramfaktorteori

”Ramfaktorteorin bygger på tankegången att ramar ger ett utrymme för en process. Ramarna ger eller ger inte möjligheter, de är inte orsaker till en viss verkan. Om däremot ett mål tydligt finns för en process måste ramarna anpassas för att göra den processen möjlig.” (Lundgren, 1999, s. 36). Lundgrens teori om ramfaktorteori har tidigare applicerats på skolan, och används för att förklara vad som begränsar och vad som möjliggör utveckling. Vad som blir intressant i en skolkontext är hur de olika delarna i teorin förhåller sig till varandra. Den svenska skolan är strukturerad kring ramar för hur utbildningsprocessen ska ske, och det finns även tydliga mål för vad verksamheten ska åstadkomma.

Ytterligare ett perspektiv att ramfaktorteorin inkluderar den samhälleliga utvecklingen, och menar på att denna har konsekvenser för utvecklingen av skolan. Agneta Linné (1999) beskriver ramfaktorteorin som ett sätt att förklara ”samspelet mellan samhällsutvecklingen i stort och framväxten av skolans läroplaner” (s. 60). Lindblad et al. (1999) menar att ramfaktorteorin går att tolkas som ”en modell för att undersöka konsekvenser av politiska beslut om utbildning och undervisning” (s. 98). De fortsätter sedan med att argumentera för att teorin fortfarande finns aspekter att analysera utifrån teorin, eftersom ”sedan ramfaktorteorin formulerades har det gått mer än ett kvarts sekel. Vi befinner oss nu i ett annat ekonomiskt politiskt och socialt läge i skola och samhälle” (Lindblad, Linde & Naeslund, 1999, s. 94). De senaste decennierna har skolans organisation gått igenom en

mängd reformer, där decentralisering och ny läroplan och skollag som förändrat skolans struktur vilket diskuteras nedan.

Kritik har riktats mot ramfaktorteori av Lindblad et al. (1999) utifrån det faktum att lärare enligt denna teori ”marginaliserats till genomsnittliga traditionsbärare eller till agenter determinerade av de samhälleliga krafternas spel” (s. 104). Denna idé kritiseras visserligen av Fredriksson (2010), som menar att det är fel att se lärare som marionetter utan möjlighet till eget inflytande, vilket diskuterats ovan. Samtidigt är det svårt att helt bortse ifrån att både juridiska och ekonomiska styrmedel har ett direkt inflytande över lärares vardag och yrkesutövande.

Nedan redogörs för de aspekter som har påverkanskraft på skolan som institution, och därmed även i förlängningen på lärare. Dessa aspekter har valts ut efter förekomst och den vikt de ges i den forskning som rör skolans utveckling. De kommer användas i analysen av mitt resultat som de ramar som lärare har att förhålla sig till, och hur det kan påverka lärares yrkessituation.

2.2 Decentraliseringsreformen

Maria Jarl och Jon Pierre (2012) diskuterar kring skolans organisation och hur den har förändrats under 90-talet och framåt. Stenlås (2009) kallar det en ”period av reformer som fortfarande pågår” (s. 51). De menar att decentraliseringen av skolan har varit en viktig reform, som lett till förändrade förutsättningar när det gäller ”den ökande lokala styrningen [och] konkurrensutsättningen” (Jarl & Pierre, 2012, s. 14) genom att förändra skolans huvudmannaskap från statligt till kommunalt. Det ökande lokala inflytandet över skolan, som en verkan av decentraliseringen, innebär därför minskade möjligheter för politiker på nationell nivå att utöva inflytande över den förda skolpolitiken. Det får i sin tur följer när det kommer till det övergripande målet i läroplanen som behandlar alla elevers rätt till likvärdig utbildning, och skapar utrymme för en diskrepans mellan statligt satta mål och resultat som ska finansieras och klubbas igenom på lokal nivå. Dessa följer har visat sig genom framför allt rektorer som upplever att deras uppdrag inte går att utföra, på grund av avsaknaden av samarbete mellan statliga regler och kommunala budgetar (ibid).

Sofia Persson (2012) argumenterar även för att decentraliseringen har lett till att lärare fått en ny position. De har dels blivit friare att tolka de juridiska ramarna, men samtidigt utkrävs ett

större ansvar för måluppfyllnaden. Denna nya position kan leda till vad Persson (2012) anser vara en ökad professionalisering, ett begrepp som Stenlås (2009) definierar som en process som leder fram till ”professionsstatus” (s. 36), av lärarkåren. Samtidigt visar hon också på de problem som finns med reformen, och att dessa skulle kunna leda till motsatsen, en deprofessionalisering, på grund av bland annat ett ökat krav på flexibilitet och personliga relationer med elever och föräldrar för att tillgodose individualiseringen av utbildningen. Kombinationen av en eventuell förändrad lärarposition och ökad individualisering leder till att fler och fler utomstående anser att de har möjlighet att påverka lärares yrkesutövande, samt att ha en åsikt om den bedrivna verksamheten och hur den skulle kunna ändras till något bättre för att passa de egna behoven och förutsättningarna (Persson, 2012).

En rapport från ESO (Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi), en tankesmedja under Finansinspektionen, går så långt som att konstatera att decentraliseringen och mål- och resultatstyrningen som infördes under 90-talet och framåt har inneburit ”ett kringskärande av lärarnas professionella utrymme” (Stenlås, 2009, s. 13). Rapporten visar dessutom att decentraliseringsreformen har skett ”mot en stor del av lärarkårens vilja” (ibid, s. 10) och att den har lett till att ansvaret för skolan i verkligheten har hamnat hos en kommunal verksamhet som inte var mogen att axla detta ansvar. Anledningen till lärarnas motstånd till reformen var oron att det kommunala ansvaret skulle försämra möjligheterna till en likvärdig utbildning (ibid), en oro som visats sig vara befogad enligt ytterligare en ESO-rapport (von Greiff, 2009).

2.3 Läroplan

Läroplanen för gymnasiet (Lgy11) konstaterar att ”undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (Skolverket, 2011). Lärarens roll beskrivs också tydligt i de inledande avsnitten i läroplanen, och här menas det att ”läraren ska utgå den enskilde elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande”, samt ”stimulera, handleda och stödja eleven och ge särskilt stöd till elever i svårigheter” (Skolverket, 2011). Dessa formuleringar är alltså en del utav de lagstadgade ramar som styr lärares vardagliga yrkesutövande.

Läroplanerna för den svenska skolan har fått ett ändrat fokus, vilket märks tydligt under 90-talet då stora reformer inom skolan bland annat ledde fram till en ny läroplan med ett tydligt fokus på individualiserat lärande (Francia, 2011). Detta fokus har sedan fortsatt vara starkt i den nya läroplan som kom 2011.

Fredriksson (2010) argumenterar i sin avhandling för att lärare pekar på vikten av styrdokument i sitt yrkesutövande, då det innebär en trygghet och ett stöd. Han menar att ”det finns normer i skolan som säger att man som lärare bör anta det byråkratiska förhållningssättet” (Fredriksson, 2010, s. 120), och att det innebär att lärare upplever sig själva som tydligt styrda av läroplanerna. Dock framkommer det också att läroplanerna upplevs som så pass ”luddiga” att det går att utöva egen kreativitet. Fredriksson (2010) menar även på att genom att tolka skolan utifrån ett nyinstitutionellt perspektiv skapas även en ram för synen på lärarna och dess professionalitet, och han hävdar att enligt denna teori är lärare inte en ”ostyrbar yrkeskår” (s. 35) utan bundna av ett tydligt regelverk som styr yrkesutövandet.

Fredriksson (2010) diskuterar även kring direkt och indirekt styrning av lärare i sin avhandling. Skillnaden ligger här i direkt inflytande via lagar och regler, såsom skollag och läroplan, eller indirekt påverkan, via ekonomiska anslag och utbildningsinsatser.

2.4 Skolans marknadsanpassning

Det är inte bara läroplaner som styr lärarnas dagliga verksamhet. Privatiserings- och decentraliseringsreformer har präglat skolan de senaste decennierna, och dessa influerar också det handlingsutrymme som finns, inte bara för lärare utan även för skolan som institution. I och med den ändring som genomfördes genom den nya skollagen som kom 2010 ska kommuner numera fördela resurser till både privata och kommunala skolor på samma underlagsgrunder (Jarl & Pierre, 2012). Den svenska modellen för konkurrens inom skolan, och välfärdssektorn i stort, har fått kritik då forskning kring privatisering av välfärden menar att det inte går att försöka få till en fungerande marknadsanpassning om staten detaljstyr vissa delar av verksamheten. Denna detaljstyrning av lagar och resurser kommer istället att leda till en obalans i systemet, och gynna ett ineffektivt system snarare än att skapa ett effektiviserat konkurrenstantik som bidrar till att enbart kvalitet fortlever (Heller Sahlgren, 2014).

Fredriksson (2010) menar att marknadsanpassningen som skedde under 1990-talet har påverkat lärares yrkesutövande i många aspekter. Marknadsanpassningen är ett tydligt resultat av privatiseringsreformen av skolan som skett, där skolor måste konkurrera om sitt elevunderlag (Lund, 2007). Det innebär inte bara att skolorna behöver profilera sig gentemot eleverna som då ses som eventuella konsumenter, utan även att lärare kan uppleva krav på sig att vara reklampelare för sin arbetsplats. Synen på elever har förändrats och lutar ny snarare åt

att de ses som kunder. I längden innebär det också att lärares yrke blir en produkt som ska säljas in (Jarl & Pierre, 2012).

Möjligheten att elever väljer att avbryta sina studier och gå över till en annan skola påverkar också lärares vardag, då de genom den dagliga kontakten blir talespersonen för sin arbetsplats. Därmed finns en risk att lärare känner krav på sig att anpassa både undervisning och betygsgrunder för att bibehålla en attraktiv dragningskraft hos eleverna, vilket får stöd i en undersökning av lärare på privata friskolor och kommunala gymnasier (Wikström och Wikström, 2005). Det minskar alltså lärares autonomi gentemot föräldrar och elever, en grupp som istället har fått ökat inflytande över lärares yrkesutförande (Fredriksson, 2010). Enligt Fredriksson (2010) har det också lett till att ”lärares arbete i allt högre grad [blivit] föremål för inspektioner och utvärderingar” (s. 20). Dessutom har ett skifte skett i relationen mellan lärare och skolledning, där rektor i en högre grad än tidigare förväntas bete sig mer som en chef över sin skola, och styra över den dagliga verksamheten.

2.5 Ledarskap och brukarinflytande

Decentraliseringen av skolverksamheten, i kombination med marknadsanpassningen, har lett till ett förändrat ledarskap. Ett tydligt tecken på det är antalet rektorer som inte har någon tidigare erfarenhet av skolan, utan tillsätts på grund av andra meriter. Rektorn har dessutom fått ett ökat ansvar som mellancheff för lärare, och den överordnade huvudmannen är kommunen. Genom ett ökat fokus på ekonomisk vinst finns det en tendens inom skolan att anpassa verksamheten till föräldrars och elevers vilja, snarare än till lärares professionella bedömning, och lärare menar på att de upplever att de får ett minskat stöd ifrån ledningen i intressekonflikter med föräldrar (Stenlås, 2009).

Stenlås (2009) konstaterar i sin ESO-rapport att konkurrensen skolor emellan i förlängningen även innebär att lärares arbetssituation kan komma att ändras, på bekostnad av deras professionella autonomi. En anledning är att skolor kommer att behöva lägga ett ökat fokus på produkter som säljer, snarare än lärares möjligheter att utföra sitt arbete. Dessutom menar han att lärare som grupp har fått svårare att förhålla sig till ett professionellt oberoende i och med att huvudmannaskapet har skiftat från en enda statlig överordnad, till 290 kommunala motsvarigheter som har sitt eget förfarande när det kommer till organiseringen av verksamheten.

2.6 En likvärdig utbildning

Skollagens portalparagraf ”föreskriver att utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig” (Skolverket, 2011). Ann Quennerstedt diskuterar kring kravet på en likvärdig utbildning, och vad det innebär i praktiken. Hon definierar det som ”en riktninggivare för kommunerna, både för kvaliteten på den skola som [de] ska erbjuda elever, och som en slags begränsning för [deras] utrymme för inflytande och påverkan” (2012, s. 52). Det finns, enligt Quennerstedt ett tolkningsutrymme i begreppet likvärdighet. Hon menar att det bottnar i en tanke om jämställdhet och har över tid utvecklats till att även innefatta idén om ”att alla individers olikhet ska vara lika mycket värd” (ibid, s. 56), vilket inneburit en grund för tanken om valfrihet inom skolektorn. Enligt denna tolkning bör föräldrar och elever kunna välja den skola som bäst passar individens förutsättningar. Över tid har den senare tolkningen av likvärdighet fått företräde över jämlikhetstanken, vilket inneburit ett ökat stöd från en bred opinion för valfriheten. Det leder också till att blandningen av offentligt och privat styrda aktörer på skolmarknaden blivit alltmer accepterad, och att den breda uppfattningen om en likvärdig utbildning inte längre har lika stor grund i tanken om ett jämlikt utbildningssystem (ibid).

Samtidigt finns det ytterligare en aspekt av en likvärdig utbildning, som behandlar måluppfyllelse. ”En likvärdig utbildning är en utbildning där alla elever når målen” (Quennerstedt, 2012, s. 60), vilket innebär att stort ansvar läggs på såväl kommunens arbete för ökad kvalitet och effektivitet, som på lärares förmågor och möjligheter att utföra sitt yrke.

3. Syfte och frågeställning

Enligt forskningen som diskuterats ovan, finns en diskrepans mellan statligt ålagda mål att uppfylla som formuleras i läroplan och skollag, och de övriga faktorer som styr lärares handlingsutrymme, såsom tid, budget och ledarskap vilket bestäms av den kommunala ledningen.

I skollagen står det tydligt formulerat att alla elever har rätt till en likvärdig utbildning, samt att lärare ska ta hänsyn till varje elevs individuella behov och förutsättningar (Skolverket, 2011). Samtidigt visar rapporter på att allt mindre tid läggs på undervisning, och ökade sparkrav och konkurrens mellan skolor påverkar förutsättningarna för verksamheten. Vad som däremot sällan hörs i debatten är lärare själva, och vad de anser om sin yrkessituation.

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur lärare ser på möjligheterna att individanpassa sin undervisning enligt de föreskrifter som finns i läroplanen, givet skolans organisation idag och de reformer som skett under de senaste decennierna. Eftersom skolans organisation påverkar lärares yrkessituation vill jag även undersöka hur lärare ser på sin professionalitet och om den kan påverkas av de reformer som skett och de möjligheter att utforma sin undervisning som lärare får till sitt förfogande.

Uppsatsens frågeställning är:

- Hur upplever lärare att läroplanernas mål om individanpassad undervisning fungerar i den dagliga verksamheten?
- Hur upplever lärare att de olika ramverken som styr professionen fungerar tillsammans?
- Upplever lärare att dessa ramverk har något inflytande över deras professionalitet?

Frågorna kommer att besvaras utifrån ramfaktorteorin, med fokus på vilka möjligheter som ges för lärare att utföra sitt yrke (inom ramfaktorteorin uttryckt som process (Lundgren, 1999). De ramar som ligger till grund för diskussionen är de som diskuterats ovan; marknadsanpassning, läroplan, decentralisering och brukarinflytande. Vad som även blir relevant är de samhälleliga reformer som påverkar skolan som institution, och hur skolans dubbla huvudmannaskap stundtals leder till motsättningar i lärares yrkessituation.

4. Design och metod

Nedan redogör jag för hur studiens design och metod ser ut, och granskar dessa för att diskutera eventuella kritiska aspekter av studien.

4.1 Kvalitativ Intervju

För att på bästa sätt kunna få fram nyanser av ett fenomen, i det här fallet lärares upplevelser av det vardagliga arbetet och dess förändring, anser jag att en kvalitativ analysstudie är lämpligast. Ekengren och Hinnfors (2012) argumenterar för att respondentintervjuer är det lämpligaste formatet när studien utgår ifrån ”människors [...] egna livsberättelser” (s. 83), vilket i den här studien syftar till lärares upplevelser av sin yrkessituation. De ställer det i kontrast till informantintervjuer, som snarare används när syftet är att välja människor som

har ”närhet till ett beslut” (s. 83). I den här studien faller intervjupersonerna delvis in i bägge kategorierna, men jag är mer specifikt ute efter de egna upplevelserna än den professionella kunskapen. Även Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wägnerud (2012) och Widerberg (2002) menar att intervjuer är den lämpligaste metoden när det gäller att förstå människors uppfattning om sin egen verklighet.

En annan möjlighet hade varit att genomföra en enkätstudie, som då hade ökat antalet deltagare och även möjligheterna att generalisera resultatet. Dock hade en sådan studie inte fångat nyanserna av respondenternas upplevelser, utan snarare generella tendenser kring fenomenet (Esaiasson et al., 2012).

4.2 Validitet och reliabilitet

För att i största mån undvika en eventuell intervjuareffekt (jfr Esaiasson et al., 2012) har jag under intervjuerna utgått ifrån en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1), som snarare behandlar teman att diskutera än färdiga frågor som måste få ett svar och därmed riskerat att tvinga fram respons på mina frågor. Det innebär i och för sig att intervjuerna kom att skilja sig åt, då det inte funnits en rigid struktur att förhålla sig till. Dock upplever jag att detta tillvägagångssätt möjliggör för fler nyanser och aspekter av de teman som jag önskar få svar på, och att lärarnas egna upplevelser av sin yrkessituation får stå i fokus. Därmed har jag större chans att få med vinklar och tolkningar som jag kanske inte kommit på själv, och hade missat med en annan struktur av intervjuerna.

Frågorna i intervjuguiden har jag försökt att skapa så att de ger respondenterna möjlighet att svara utifrån sina egna upplevelser och därmed utveckla sina svar. Vissa av frågorna kan tyckas korta och ledande, men det jag är ute efter med den typen av frågor är huruvida respondenternas upplevelser överensstämmer med forskningens tolkningar av fenomen och begrepp. Det är sedan forskningens definitioner och begrepp som jag utgått ifrån när jag tolkat respondenternas svar (se resultat och analys), återigen för att i största möjliga mån undvika en eventuell intervjuareffekt. Vissa av frågorna i intervjuguiden går att besvara med ja eller nej, och i de enstaka fall det har hänt har jag bett respondenten att utveckla sina svar. Eftersom intervjuerna har varit semistrukturerade och haft formen av ett samtal föll det sig naturligt att fråga efter respondentens tankar kring en viss fråga.

För att få kontakt med respondenter har jag använt mig av ett så kallat snöbollsurval, vilket innebär att en intervjuad respondent tipsar vidare om nästa person som kan tänkas vara intresserad av att ställa upp. Det kan innebära att jag riskerar att få med personer som är extra intresserade i ämnet, eller allmänt mer involverade i problematiken överlag. Samtidigt är det svårt att få tag i lärare som är villiga att lägga en timme av sin tid på intervjuer, vilket visade sig under arbetets gång. Jag började med att försöka få tag i lärare genom mailkontakt på olika skolor och bifogade ett brev där jag presenterade mig och studien (se bilaga 2), men fick få svar där ingen hade tid att delta. Det ledde till att jag fick utnyttja mig av kontakter och därifrån förlita mig på snöbollsurvalet. De kontakter jag hade att utgå ifrån arbetar på den kommunala skolan i studien, och valet av friskola som är del i urvalet beror alltså på vidare kontakter. Därför skulle resultatet kanske kunna bli annorlunda om lärare från en annan typ av friskola ställt upp. Svårigheter att få tag i respondenter och samtidigt undvika ett felaktigt urval är en svårighet med intervju som metod. Det hade dock varit orimligt att täcka alla former av skolor givet studiens tidsram.

Begreppen i uppsatsen diskuteras i avsnittet tidigare forskning och teori, och det är de definitioner som redogörs för där som jag använt i uppsatsen. Genom att använda begreppsdefinitioner som tidigare forskning konstaterat och använt sig kan jag minska risken för att det är min egen tolkning av begreppen som får styra analysen, och studien får en starkare validitet. Esaiasson et al. (2012) diskuterar även vikten av att luta sig mot tidigare forskning och hur deras operationaliseringar och begreppsanvändning ser ut, och jag har använt mig av tidigare studier kring skola och lärares uppfattningar för att ha en grund för mina tolkningar av resultatet (jfr Falkner 1997, Widerberg, 2002).

Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att vara helt objektiv inom forskningen. Samtidigt har jag försökt att vara så medveten som möjligt om min egen förförståelse, och min roll som lärarstudent i interaktionen med lärare.

4.3 Operationalisering

Med ramfaktorteorin som grund har jag valt ut fyra ramfaktorer som påverkar skolan och lärares möjligheter att utföra sitt yrke utifrån deras förekomst i forskningen, vilket diskuterats ovan. Dessa fyra ramfaktorer, läroplan, decentraliseringsreformen, ledarskap, och brukarinflytande ligger till grund för de teman som jag utarbetade intervjuguiden från, då de ges stor vikt i forskningen och därmed påverkar lärares vardag. Läroplanen och dess mål

konkretiserar det statliga huvudmannskapet, och vad lärare ska förhålla sig till och följa i sig undervisning. Decentraliseringsreformen har lett till uppdelningen av kommunala och privata skolor, dvs en marknadsanpassning av skolan, och i förlängningen även konkurrensen om elever genom det fria skolvalet (Jarl & Pierre, 2012). Denna konkurrens har även skapat en ny roll för rektorer och ett ökat inflytande för föräldrar och elever att påverka skolan, vilket diskuteras av både Stenlås (2009) och Fredriksson (2010). Dessa tidigare diskuterade aspekter påverkas även av varandra, vilket även forskningen konstaterar (se diskussion ovan). Av den anledningen har jag valt att inte utesluta någon utan istället undersöka deras eventuella relationer och påverkansmöjligheter gentemot varandra.

Dessa fyra aspekter lyfts i forskning kring skolan och dess utveckling, och går ofta in i varandra. Stenlås (2009) och Fredriksson menar bägge att lärares yrkessituation påverkar av dessa aspekter i olika grad. De är även kopplade till varandra och jag har valt dem för att de tillsammans skapar en helhetsbild som de enskilt inte hade kunnat förklara. Jag har därför valt att fokusera på dessa för att undersöka lärares upplevelser av sin yrkessituation genom intervjun.

4.4 Urval

När det gäller kvantitativ intervjumetod är det svårt att ha som målsättning att få till ett representativt urval, eftersom antalet deltagare i studien är få och utvalda på grund av deras närhet till det undersökta fenomenet. Esaiasson et al. (2012) diskuterar vikten av ”maximal variation” (s. 163) vilket innebär att studien istället syftar till att få till en så bred variation av respondenter som är möjligt, för att täcka olika aspekter av det undersökta fenomenet. I den här studien tror jag att det kan komma att finnas olika upplevelser av skolan som institution beroende på respondenternas arbetsplats, ålder och kön och därför ämnar jag försöka få med dessa egenskaper i mitt urval. Fredriksson (2010) och Stenlås (2009) diskuterar bägge två hur lärares syn på sin egen professionalitet påverkas främst av erfarenhet och inom vilken skolform de är verksamma, vilket jag har använt som motivation för mina urvalskriterier.

De respondenter som har ställt upp i studien är behöriga lärare på gymnasienivå.

Respondenterna har varit i varierande ålder, med en brokig bakgrund inom läraryrket. En majoritet av respondenterna är kvinnor, vilket kan påverka studiens resultat. Jag tycker dock att det är värt att ta med i beräkningen att läraryrket är ett kvinnodominerat yrke (jfr Falkner, 1997), och att undersökningens problemformulering inte direkt är könad. Som diskuteras

ovan så är det istället antalet verksamma år i yrket och om respondenten är anställd vid en privat eller kommunal skola har större betydelse än respondenternas kön, även om kön är en aspekt som alltid kan ha möjlighet att påverka ett utfall.

Jag har utfört intervjuerna på två gymnasieskolor i centrala Göteborg. Den ena är ett kommunalt gymnasium, och skolan är stor med många lärare och elever. Den andra skolan är ett privat gymnasium, med färre lärare och elever, och en tydlig profilering mot studiemotiverade elever. Resultatet av studien påverkas därför av vilka skolor som deltagarna arbetar på. Det är relevant att ha med respondenter från både en privat och en kommunal skola, då det är så skolans organisation ser ut idag i Sverige, och bägge skolformerna styrs av samma regelverk och dras med samma konkurrensutsättning och behöver prioritera för att få ihop sin budget (jfr Jarl & Pierre, 2012). För att skapa möjligheter för den maximala variation i urvalet som diskuterats ovan har jag därför valt att ha med en privat skola och en kommunal skola, vilket även Fredriksson (2010) menar på är en viktig aspekt att ta med i beräkningen när skolor studeras för ”att skapa en spridning i organisationstillhörighet bland de intervjuade lärarna” (s. 81).

4.5 Deltagare

Ifrån den kommunala skolan har jag intervjuat fyra lärare;

Lärare 1 (R1) är 65 år gammal, och har arbetat som lärare i 32 år i ett flertal olika kommuner. Hen har undervisat på olika gymnasieprogram, och även på gymnasiesärskola. Hen har arbetat på sin nuvarande skola i fyra år.

Lärare 2 (R2) är 27 år gammal och nyligen examinerad lärare. Hen har arbetat i ett och ett halvt år, och har enbart haft anställning på sin nuvarande arbetsplats.

Lärare 3 (R3) är 32 år, och har jobbat i drygt 2 år som lärare. Hen har endast arbetat på sin nuvarande arbetsplats under denna terminen. Förra året jobbade hen på en gymnasieskola i en annan kommun, och har nyligen flyttat till Göteborg.

Lärare 4 (R4) är 51 år gammal och har arbetat i drygt 20 år som lärare och har jobbat på sin nuvarande arbetsplats i 2 år. Innan dess har hen arbetat på såväl högstadiet, som gymnasiet och vuxenutbildningen och har erfarenhet av olika kommuner i Sverige och den engelska skolan.

Ifrån den privata skolan har jag intervjuat tre lärare;

Lärare 5 (R5) är 42 år gammal, och har arbetat i 15 år. Hen har haft anställning inom såväl den kommunala som den privata sektorn, och har arbetat på sin nuvarande arbetsplats i 4 år.

Lärare 6 (R6) är 38 år, och hen är nyutbildad lärare. Hen har bara jobbat på skolan i ett år. Hen gjorde även sin VFU på skolan, och fick sedan jobb direkt efter utbildningen, vilket gör denna skolan hens enda erfarenhet av att arbeta i skolverksamheten.

Lärare 7 (R7) är 37 år gammal, och har varit verksam lärare i 12 år. Hen har tidigare arbetat på ett kommunalt högstadium, och en annan friskola. Bägge tidigare anställningar har varit inom Göteborgs kommun. Hen har arbetat på sin nuvarande arbetsplats i drygt sju år, och har varit med sedan skolan startade.

4.6 Etiska hänsyn

Alla respondenter har under studiens gång varit väl informerade om att deras deltagande skett på frivillig basis, och de har getts möjligheten att kontakta mig vid eventuella frågor, samt att få korrekturläsa uppsatsen innan inlämning för att känna sig säkra i sitt deltagande.

Alla respondenter, och skolorna de arbetar på, är helt anonymiserade i studien, utifrån Vetenskapsrådets (2002) krav på etisk forskning. De har i stället givits en kod, vilket syns ovan där deltagarna presenteras utifrån de egenskaper som diskuterats ovan för att skapa möjligheter för en maximal variation.

4.7 Tillvägagångssätt

För att introducera mig själv och min studie började jag med att skicka ut ett brev till min första respondent, där jag presenterade mig och mitt syfte (se bilaga 2). Sedan skickades detta brev ut allt eftersom jag fick tag i fler respondenter. Inför intervjuerna gjorde jag en intervjuguide (se bilaga 1) som jag utgick ifrån. Dock har intervjuerna varit semistrukturerade i sitt utförande, vilket innebär att resultatet blev mer av ett samtal kring de teman jag ställt upp. Det innebar att jag kunde följa upp trådar som var intressanta, och ställa följdfrågor som hade varit svåra att förutse innan intervjuerna faktiskt skedde.

Alla intervjuer spelades in, med tillstånd av respondenterna. Under intervjuerna så tog jag även anteckningar, vilket innebär att jag började sälla i mitt material redan på intervjustadiet. Sedan har jag transkriberat alla intervjuer i sin helhet. Det tog lång tid, men det har varit värt det då det leder till att en ser resonemang och argument som en annars kanske hade missat.

4.8 Kriterier för slutsatsdragning och analys

Jag har valt att följa Widerbergs (2007) modell för tematisk analys, då hennes sätt att analysera olika arbetsplatser utifrån samma teman gör sig lämpligt i denna typ av studie. Jag har utifrån min förståelse av den bakomliggande teorin och tidigare forskningen ställt upp ett antal teman jag vill undersöka, och dessa ligger även till grund för intervjuguiden (se bilaga 1). Det innebär att studien har ett teorinära förhållningssätt (Widerberg, 2007, s. 145), och jag kommer att analysera svaren från mina intervjuer utifrån de teman jag hittat i ramfaktorteorin och tidigare forskning kring skolan.

För att kunna dra slutsatser från mitt material blir det därför intressant att ta upp såväl vad som visar sig stämma med teorin, och om det finns något som motsäger densamma. Därefter kommer jag att diskutera möjliga kopplingar till och eventuella avvikelser från teorin, med utgångspunkt i det material som intervjuerna gett.

4.9 Generaliserbarhet och kumulativitet

Då denna studie är en liten fåfallstudie, med kvalitativa intervjuer som material så går det inte att dra några generella slutsatser som går att applicera på lärarkåren i stort. Dock går det att dra analytiska slutsatser om studiens möjliga värde i relation till teorin som används (Esaiasson et al., 2012). Perspektivet med lärares egna upplevelser i intervjuform verkar vara något utforskat inom fältet, då större studier med enkäter och kvantitativa metoder snarare tenderar att användas, varför jag upplever att denna studie kan bidra till forskningen.

5. Resultat

Den analysmodell jag valt är tematisk analys, och därför kommer jag att presentera resultatet av mina intervjuer under respektive tema. Då resultaten till viss del visat sig vara olika beroende på ifall respondenten varit anställd på en privat eller kommunal skola redovisas det separat.

5.1 Läroplan – Individanpassning

Lärare ska i sin dagliga undervisning ta hänsyn till elevernas individuella behov och förutsättningar, vilket diskuterats ovan. Nedan följer en redogörelse för hur lärare upplever att denna paragraf i läroplanen förhåller sig till, och vilka möjligheter de har att individanpassa, sin undervisning.

5.1.1 Kommunal Skola

Alla intervjuade lärare menade på att med den organisation som skolan har idag går det inte att individanpassa undervisningen. Det största problemet menar alla är de stora klasserna, i kombination med de många undervisningstimmarna. På den kommunala skolan har besparingskrav lett till att lärarna har fått utökad arbetsbelastning, och vissa undervisar upp till sjuhundra¹ poäng.

(J): Med det här med individanpassning, det står ju i läroplanen att all undervisning ska anpassas till individens behov och förutsättningar. Hur upplever du att den frasen förhåller sig till den dagliga undervisningen?

(R4): Jag tycker det är lite av en utopi i ... i gymnasieskolan idag. Speciellt i Göteborg där utgångspunkten är att vi ska ha sju, och här på [den kommunala skolan] sju kurser, och det är 32, ibland 33 elever i varje kurs och det är två pass i veckan som man har att spela med.

En av respondenterna är en nyligen utbildad lärare, som har jobbat i en annan kommun tidigare, men har nu flyttat. Hen menar att den kommunala skolan i Göteborg är på många sätt och vis förfördelad, och att det är större utmaning att arbeta här. Hen har som mest haft 37 elever i en grupp:

Med individanpassning ... Här upplever jag det ganska svårt, för vi har väldigt mycket undervisning och väldigt stora grupper. Jag hade fram till för två veckor sedan 37 elever i en grupp. – (R3)

¹ Antal kurspoäng förklarar mängden undervisning som sker inom anställningen. Den vanligaste gymnasiekursen är 100 poäng, och sträcker sig över ett år.

Respondenterna menade även unisont att den lösningen som finns att tillgå är att försöka lägga ansvaret på eleverna, genom formativ bedömning och matriser som tydligt visar eleverna vad de behöver förbättra. En av respondenterna menar att hen mycket väl vet vilka elever som inte hänger med i klassrummet, men i och med klassens storlek och tiden till planering, undervisning och efterarbete är det omöjligt att individualisera undervisningen i klassrummet;

Det är en enorm spridning i grupperna, och det är väldigt svårt. Men det lilla man gör är säga 'Okej, nu har ni 40 glosor till nästa gång men ni behöver inte lära er allt, en del kanske nöjer sig med att lära sig tio ordentligt, men ni som vill ha höga betyg satsa på att lära er alla 40 glosor'. Så det är en konkret väg att individualisera. – (R4)

Man lyssnar, anpassar, ändrar, drar ner på mängder, skjuter upp uppgifter osv. Man lyssnar och lyssnar och ändå ska man försöka ha en balans och ha hög styrfart så det är ett oerhört svårt jobb, det kan jag säga. – (R4)

Men på sätt och vid går det ju att individualisera genom uppgifternas utformning och det försöker jag göra, så gott det går. – (R3)

5.1.2 Privat Skola

Även de intervjuade lärarna på den privata skolan menade på att de stora klasserna gjorde det svårt, om inte omöjligt, att individualisera undervisningen. Alla respondenter har i snitt 33 elever i sina klasser, i likhet med den kommunala skolan:

”Vi har ju 33 elever i varje klass, och då är det ju självklart inte individualiserat” – (R5).

”Så att, ju större grupper, desto mindre möjligheter för individuell anpassning” – (R6)

”vi har ju stora klasser, liksom på 33 elever, och ja, ska man liksom verkligen tolka bokstavligt att det ska verkligen individualiseras, så bryter man ju ganska mycket mot de förordningarna så att säga” – (R7)

Vad som dock utgjorde skillnaden skolorna emellan är arbetsbördan. På den privata skolan undervisar lärarna 550 kurspoäng, medan den kommunala skolan snittar 700 kurspoäng på samma heltidsanställning, vilket diskuterats ovan. En respondent menar dock att det finns en diskrepans mellan läroplanen och verkligheten:

Jag tror att när man har tänkt att man ska individanpassa så har man inte tänkt på att en lärare som jobbar heltid har tvåhundra elever som man träffar varje vecka, och att individanpassa till tvåhundra individer är inte riktigt möjligt under en vecko-arbetstid. – (R5)

Samma respondent menade på att de stora klasserna visserligen är det största problemet för lärare när det gäller att individanpassa sin undervisning, men att det inte var ett lika tydligt problem på den berörda friskolan där intervjuerna genomförts. Det beror enligt respondenten på att skolan endast har motiverade och duktiga elever som går där, vilket i förlängningen innebär att det inte finns något stort behov av att individanpassa undervisningen:

jag jobbade tidigare på en kommunal skola där de hade lägre intagningspoäng och då hade vi mindre grupper för att vi skulle hinna individanpassa mer och hjälpa dem eleverna som inte hann, men på den här skolan så blir det ju att vi har större klasser, men å andra sidan så har ju eleverna större förkunskaper och då gör ju det att individanpassningen behöver inte vara lika stor för att de är mer liksom jämna i sin kunskap, så att därför så hinner man det på ett annat sätt. – (R5)

En annan respondent menade på att det snarare gick mycket bra i de allra flesta fallen att utgå ifrån någon form av ”medelelev” för att planera undervisningen, eftersom det bredare spektrumet av elever återfinns där. För de elever som faktiskt behöver stöd kan skolan erbjuda resurstimmar, där elever med svårigheter kan få hjälp, och på så sätt klarar de av att hantera individanpassningen.

Jag säger att det här är några uppgifter som lämpar sig bra för ja, någon slags medelelev eller vad man skulle säga [...] och uppmanar dem att anpassa för sig själva, så det ... det är väl den typen av individanpassning som blir. – (R7)

Att skolan enbart riktar sig till studiemotiverade elever användes även av den tredje respondenten som en slags förklaring till varför det inte fanns någon stort problem med svårigheterna att individanpassa undervisningen. ”För på gymnasiet så vill man ju också lära eleverna att vara mer självständiga och ta eget ansvar, så vi försöker ju också prata med dem om att de ska hitta sitt sätt att lära sig bäst” – (R6)

Samtidigt är de medvetna om att de och skolan har det väl förspänt, när det gäller såväl elevunderlag som budget och de möjligheter och lättnader det skapar:

Men sen är det ju också självklart att vi som en privat skola, vilket är väldigt orättvist, vi har ju inget ansvar för att ta emot de här eleverna som inte klarar av skolan, eller har någon typ av preparandutbildning som de kommunala skolorna måste ha. Så att det gör ju att det blir orättvist, för självklart har vi mer pengar att satsa på de, liksom ”vanliga” eleverna, eller vad man ska säga (R5).

5.2 Läroplan – Lärares förhållningssätt

Läroplanerna dikterar inte enbart vad lärare ska utföra i sin dagliga undervisning. Lärare visar sig även ha olika inställningar till läroplanens inflytande, och de möjligheter de har att tolka dem. Här visade sig skolformen inte ha någon betydelse, utan snarare antalet år som verksamma lärare.

5.2.1 Kommunal Skola

Den skillnad som gick att uttröna var att större arbetsbörda i kombination med erfarenhet styr lärares förhållande till läroplanen. Det märktes allra tydligast hos de unga, nyutbildade lärarna, på den kommunala skolan. Där undervisar, vilket diskuterats ovan, varje lärare drygt 200 poäng mer än lärarna på den privata skolan.

För att jag är så pass ny lärare också, så att jag har inte samma rutiner vad gäller ämnesinnehåll och sådana grejer så att jag måste hela tiden läsa in mig på ämnet och planera uppgifter och se till så att det blir individanpassat och allt det här och då behöver jag ju såklart mer ... mer tid. – (R3)

Alltså, jag ser det som ett stöd för att jag har någonting att luta mig mot, att jag vet ... alltså jag får ju anpassa mig till det som jag ... som har givits mig, om man så säger. Man kan se det som hinder också, att man inte kan göra allt det som man vill göra, men för mig som ... för att jag är så pass ny ... just nu försöker jag ju bara hitta någon form som passar mig till allting. Så just nu blir det som ett stöd.. – (R2)

5.2.2 Privat Skola

En av respondenterna, som arbetat i 12 år, menar att ju längre tid en har undervisat som lärare, desto mer sällan finns behovet av att konsultera läroplanerna. Hen menar även att det nästan var tur att den senaste utbildningsreformen ledde till en ny läroplan, så att hen fick en anledning att på nytt gå igenom dem istället för att bara köra på i samma gamla rutiner: ”Jag har nog inte så bra koll på styrdokumentet som jag borde ha. Det är inte så att jag känner att de är levande dokument som verkligen genomsyrar min undervisning” – (R7)

Lärare 6 å sin sida, menade bestämt att hen ser läroplanerna som ett klart och tydligt stöd i sitt yrkesutövande. Hen har enbart arbetat i ett år:

(J): Upplever du läroplanen som ett stöd som du kan luta dig mot och visa på att det är det här uppdraget som jag ska genomföra?

(R6): Eh, ja! Eller, det centrala innehållet blir ju viktigt, mer i kursen, så att allting ... allting är med liksom. Ehm ... så att, absolut, jag tycker att det är viktigt.

Även den tredje respondenten från den privata skolan diskuterade vikten av erfarenhet i kombination med antal timmar en lärare undervisar varje dag.

Min spontana känsla är att, trots att jag har jobbat så länge och ändå har liksom den erfarenheten och det som gör att jag gissar att det inte tar lika lång tid för mig att planera en lektion som det gör för någon som är nyutbildad så får jag byta jobb om vi får börja undervisa sjuhundra poäng, för det klarar inte jag. Då hinner inte jag ha den kvaliteten som jag tycker att det ska vara, och den uppföljningen och den individanpassningen och så. – (R5)

Samtidigt menade hen att läroplanerna spelar relativt liten roll i den dagliga undervisningen, tack vare att hen har funnit sina rutiner och därmed vet vad som funkar.

Alltså läroplanerna, det är ju ingenting som man tittar på sådär dagligen kan man ju inte säga. Men man har ju läst det, och man vet ju, så det blir ju att vissa delar som man pratar om ... så att det blir ju såhär svårt att svara på, för jag önskar ju att jag hade haft koll på hela läroplanen, men det har jag inte. – (R5)

5.3 Marknadsanpassning

Decentraliseringsreformen och införandet av det fria skolvalet har påverkat lärares yrkessituation i stor utsträckning. Även skolan som organisation har fått förändrade förutsättningar i och med konkurrensutsättningen skolor emellan om elevunderlaget, vilket gör att skolor måste upprätthålla ett gott rykte.

5.3.1 Kommunal Skola

En respondent menade att marknadsanpassningen och decentraliseringen har lett till de stora klasserna som respondenterna pekar på som den största utmaningen. För att få ut så mycket

som möjligt av skolpengen för varje elev tenderar klassernas storlek att öka, för att effektivisera antalet lärarledda timmar.

Skolan kan inte vara helt marknadsstyrd, det ligger också en motsättning i det, för att skolan har ju sina mål utifrån läroplan och kursplan och skollag osv, och då måste man följa de direktiv som ges av staten. [...] Och med en sådan snål huvudman som man måste säga att Göteborg är, eller som har många åtaganden och gymnasieskolan satsar man inte speciellt på, så blir det ju mycket tuffare naturligtvis. – (R1)

En annan respondent diskuterade skolans ansträngningar kring att göra skolan attraktiv för att locka till sig elever. De stora satsningarna på IT, där eleverna får tillgång till en dator/läsplatta, menade hen var en del i en satsning som inte alltid leder till en bättre undervisningssituation då det inte alltid kombineras med utbildningar för lärare för hur de ska användas i den dagliga undervisningen.

(R2): Det här med att dela ut datorer är väl ett sätt att locka till sig elever, som märks. Att man lägger mycket pengar på det, och att man nu satsar jättemycket på att utbilda alla lärare inom data, så att vi ska ha en till en-datorer [...] och det kommer innan man ens kan det själv. Så det ska gå väldigt fort.

Ingen av respondenterna menar att de direkt kan märka av att skolan de jobbar på konkurrerar om sitt elevunderlag. En respondent sa att hen ”har ju märkt den här konkurrensen med elever som pratar om att det är för svår undervisning på [den kommunala skolan], och som ville byta skola för att lättare få högre betyg.” – (R2)

Sammantaget fick dock skolans ekonomiska situation stort fokus i frågor som rör skolans organisatoriska ramverk. Lärarna upplevde sig själva som bakbundna, då det finns en stor vilja att uträtta ett bra arbete, men skolans finanser sätter stopp för det.

(J): Upplever du de organisatoriska ramverken, alltså juridiska och ekonomiska som stöd eller hinder?

(R3): Hinder.

(J): På vilket sätt?

(R3): Att det går ju inte att påverka, vi kan ju inte påverka det, vi får bara höra det går inte ekonomiskt, vi kan inte göra någonting och då känns det ju bara som ett hinder som man känner sig lite ... det känns hopplöst på något sätt.

5.3.2 Privat Skola

En tydlig skillnad mellan den kommunala skolan och den privata var lärarnas uppfattning om konkurrensen om elevunderlaget. På den privata skolan menade alla lärare att de uppfattade att det ingår i deras yrkesroll att marknadsföra skolan, genom såväl deras anpassning till skolans profil samt deltagande i aktiviteter som marknadsför skolan, såsom Öppet Hus, utbildningsmässor och liknande. En respondent sa uttryckligen att:

Jag tycker att det blir en större och större del av vår arbetsinsats som går åt till att marknadsföra skolan. [...] När jag jobbade inom den kommunala skolan, jag tror att det har ändrats där också de senaste åren, men under mina elva år på den kommunala skolan så var jag med på ett Öppet Hus, under mina fyra och ett halvt år här så har jag nog varit med på två Öppet Hus per år för att vi ska sälja skolan och marknadsföra den. – (R5)

Vikten av en tydlig profil för att kunna konkurrera om sina elever var också en aspekt som alla de intervjuade lärarna på den privata skolan återkom till.

Att profilera sig helt enkelt. Det som är väldigt viktigt om man konkurrerar. Inte bara att man väntar på att någon ska dyka upp, utan vi arbetar för att det ska komma elever, Öppet Hus är ju bara en del, vi är på mässa, jobbar med grafisk profil och skolans profil. – (R6)

Dock var det ingen av respondenterna som kunde känna att det påverkade deras undervisning, då de alla unisont menade att skolans profil och inriktning innebär att de endast drar till sig en viss typ av elever. Det innebär i förlängningen att de elever som känner på sig att de inte kommer att passa på skolan, eller att skolan undervisningsform inte kommer passa dem, kommer inte att söka sig dit från första början.

Fast inte i den dagliga undervisningen så, det är inte så att jag går och tänker liksom att, eller typ att nu måste vi sätta högre betyg eller något sånt där. Men, men liksom nu i sådana här ja, Öppet Hus-tider och mässa och sådär, då blir man ju liksom ständigt påmind om att ja, vi måste vara på tårna och erbjuda jättebra saker och så [...] Vi har liksom vår idé som vi står för och vi säger till eleverna att om du tycker att det här verkar som något för dig så sök hit, annars så finns det andra skolor som lägger upp det på ett annat sätt. – (R7)

Ytterligare en aspekt som dök upp när det gäller marknadsanpassningen är lärarnas upplevelser av att vara representanter för sin skola. Lärarna på den kommunala skolan talade om att vara representanter för läraryrket i stort, med ett uppdrag skrivet i läroplaner från Skolverket. Lärarna på den privata skolan, å andra sidan, kände sig betydligt mer som en

representant för den egna skolan och vad den stod för. Det som tydligt framkom var att den privata skolan har en klart formulerad profil, vilket i sig passar in i friskolans koncept, då den distanserar sig från den klassiska kommunala/statliga skolan genom att kunna erbjuda något annat än traditionell utbildning som den alltid har varit. Denna profil och det tydliga konceptet innebär även att såväl lärare som elever har något att förhålla sig till, och därmed även identifiera sig med.

5.4 Ledarskap

Ledarskapet på skolorna visade sig vara den aspekt som skiljer sig åt på mest. Här finns en tydlig skillnad i hur de tillfrågade lärarna upplever att ledningen prioriterar budget och läroplaner, och vilka följder det får för dem som professionella lärare.

5.4.1 Kommunal Skola

Vad som är talande för lärarna på den kommunala skolan är att de framhåller att de har ett bra personligt förhållande till sin rektor, och att det är medvetna om att de vill väl. Lärarna är även väl medvetna om att det inte är rektorn som har full beslutsrätt över budgeten, utan de styrs i sin tur av chefer över dem.

(J): Upplever du att du får det stödet du behöver ifrån rektorn för att du ska kunna utföra det du vill göra i undervisningen, med fokus på läroplanen?

(R3): Teoretiskt ja, men praktiskt nej skulle jag säga.

Jag uppfattar nog min rektor som, egentligen som stödjande, i den mån hon kan vara stödjande så är hon stödjande. Hon vill ha en, absolut att hon vill ha en fungerande verksamhet. Något annat är förtal tycker jag. – (R1)

Dock sätter ekonomin käppar i hjulen för rektorerna, som får ta det stora ansvaret att sätta ramar för lärarnas yrkesutövande.

Ja, jag tror nog att de försöker få det att gå ihop på något sätt, det tror jag nog. Men det är ju som sagt ekonomin som styr. Så att skolledningen ger de ekonomiska ramarna, och sen så låter skolledningen lärarna sköta uppdraget, och det gör lärarna efter bästa förmåga och uppfyller också tror jag i hög grad läroplan och kursplanernas intentioner, men ... med färre grupper och kanske också med fler lärare så skulle man kunna fånga upp de eleverna som faller igenom. –

(R1)

5.4.2 Privat Skola

På den privata skolan fanns en helt annan inställning till ledningen, och vilka möjligheter lärarna fick att utföra sitt yrke. Alla lärare som intervjuades pratade om ett stort stöd, och ett förtroende från ledningen som fick dem att känna sig delaktiga i de beslut som fattas i skolan.

Vi har en skolledning som mycket tydligare stödjer *mig* och visar att jag är viktig i mitt jobb och det jag gör. Så jag kände att när jag jobbade på den kommunala skolan så förmedlades det en bild av att jag var utbytbar, och att jag skulle inte tro att jag var något speciellt utan det fanns många som ville ha mitt jobb, och det fanns många som kunde göra det jag gjorde. – (R5)

Att skolan har en budget som går ihop gör att lärarna känner att de har möjlighet att ta ut svängarna i sin undervisning. Samtidigt menar de på att de är medvetna om att inget står skrivet i sten i och med att skolan är en vinstdrivande friskola.

Ja, men det är inga nerdragningar direkt! (skratt) Vi försöker göra skolan fin och se till att alla ... ja, att alla har möjlighet att göra sitt jobb och att eleverna har fler studierum så att de kan göra sitt jobb och så, ja. Så går vi därifrån. Men det där kan ju ändras från år till år [...] det är ju fortfarande en friskola, så vad som händer med budget nästa år, det är det ju ingen som har någon aning om. – (R6)

”Jag har en stor frihet som lärare helt enkelt att lägga upp det efter eget huvud.” – (R7).

5.5 Brukarinflytande

Elever och föräldrar har fått större inflytande genom marknadsanpassningen, vilket gör att deras trivsel spelar stor roll för skolorna. Det märks såväl i den privata som den kommunala skolan. Det finns dock en stor skillnad i hur lärarna upplever elevernas inflytande.

5.5.1 Kommunal Skola

På den kommunala skolan, där lärarna inte upplevde konkurrensen om eleverna som ett särskilt stort problem, upplevde tre av fyra lärare att föräldrar och elever hade stora möjligheter att influera deras vardag, framför allt genom att vädra sitt missnöje med läraren som person.

Elever och föräldrar har rätt att gnälla, klaga, kritisera, trampa på lärare. Jag har haft många tråkiga möten, med elever som får ett C istället för A, och så rackar de ner på lärarnas undervisning och personlighet och där tycker jag att skolledningen kan bli lite mindre mjäkig. - (R4)

Respondenten menar dock att hen försöker att inte låta det påverka undervisningen, då det faktiskt är hen som är den professionella yrkesutövaren.

Jag försöker nog frigöra mig från det, för jag tycker att föräldrarna, de har ju massor med åsikter. Varför gör ni det och varför läser ni de romanerna och ... ja, de kan ju ha en massa åsikter, men det får man ju bara lugnt och leende bemöta det. Sedan inser man ju att jag är den kunniga på området, så att näe det påverkar mig inte, det gör det inte, men ... ibland kan det ju hämma, man känner sig orättvist trampad på. [...] Vi är ju trots allt människor. – (R4).

En av respondenterna diskuterade kring kopplingen mellan marknadsanpassningen av skolan, men ville inte göra några absoluta kopplingar däremellan.

[Det är] ju viktigt att skolan har ett gott rykte bland, bland ungdomarna. Och det kan nog göra att rektorerna så att säga, det här är ju bara rent hypotetiskt då, men det skulle kunna innebära att rektorerna lyssnar lite för mycket på föräldrar och elever. – (R1)

Den enda som menade på att föräldrar och elever hade ett reellt inflytande på undervisningen var den yngsta läraren. Hen upplever att det kan vara svårt att stå emot kritik mot den egna undervisningen:

Alltså, jag märker ju att föräldrar kontaktar skolan väldigt mycket, nu har jag ju inte så mycket och jämföra med, i och med att jag är så ny så vet jag ju inte hur det var innan, men, det är ju inte så att föräldrar, eller elever heller för den delen, drar sig för att säga när de tycker att någonting är fel eller när det borde vara på ett annat sätt, det gör de inte, men ... Jo, det är klart att man anpassar sig efter det. – (R2)

5.5.2 Privat Skola

Skillnaden mellan den kommunala och den privata skolan visade sig i att lärarna på den privata skolan visade sig vara väldigt trygga med skolans profil. De menar även att det leder till att föräldrar och elever är nöjda: ”Det jag känner är att föräldrar och elever har starkt förtroende för skolan” – (R6)

Skolans profil visar sig även vara det som lärarna upplever ha gjort att lärarna kan känna att de har något att erbjuda eleverna, och passar det inte så är det bara att söka sig till en annan skola:

Vi hade ingen grej som var vår grej så att säga, så har vi arbetat i ett par år nu med att försöka få fram sådär vad är det vi står för och vill och sådär och så kommunicerar vi det, och om du som elev tycker att det verkar vara något för dig så sök hit. Men jag tycker inte att eleverna direkt påverkar och inte föräldrarna heller. – (R7)

Samtidigt verkar det vara som så att lärarna behöver anpassa sig på grund av att eleverna vet vad de kan kräva. Att de dessutom är studiemotiverade och högpresterande gör att de sätter krav på sin utbildning.

Föräldrar påverkar väl inte så hemskt mycket, kan jag väl inte säga, men eleverna påverkar ju, [...] vi kan ju inte strunta i kursplaner eller betygskriterier men att jag måste ju anpassa mig så att eleverna känner att de lär sig mycket och att de känner att de får ut någonting av sin utbildning, givetvis. – (R5)

6. Analys

För att väva samman de teman som kommit fram utifrån forskningen och materialet från intervjuerna så kommer analysen att ske utifrån de frågeställningar som presenterats i uppsatsens inledande kapitel.

6.1 Hur upplever lärare att de olika ramverken som styr professionen fungerar tillsammans?

Sett utifrån ett ramfaktorteoretiskt perspektiv leder samhällliga och politiska förändringar till ett förändrat ramverk för en institutions verksamhet (jfr Linné, 1999). Det har i högsta grad visat sig stämma för lärares upplevelser av möjligheterna de har att utföra sitt yrke.

Utvecklingen av ett ökat individfokus i läroplanerna har följts av en rad ekonomiska reformer som snarare har begränsat lärares möjligheter att utföra detta nya uppdrag i läroplanen. En lärare gick så långt som att kalla läroplanens mål om individanpassning för ”en utopi” när skolans organisation ser ut så som den gör.

Även om de intervjuade lärarna inte upplevde själva att de i någon större utsträckning påverkas av vad varken elever eller föräldrar tycker om deras sätt att undervisa menade alla

att de märker av att skolan de arbetar på utsätts för konkurrens om sitt elevunderlag. Det märktes dock på olika sätt på de olika skolorna. På den privata skolan var lärarna mer eniga om skolans profil och vikten av att sälja in skolan som en trevlig skola. På den kommunala skolan talade lärarna snarare om anpassningen med bland annat datorer i undervisningen, och att ledningen stundtals tar elevers och föräldrars parti i konflikter med lärarna. Enligt Jarl och Pierre (2012) innebär konkurrensen om eleverna i förlängningen att skolor måste anpassa sig och sitt arbetssätt till vad elever och föräldrar tycker om, för att kunna locka till sig elever och därmed hålla budget. Det är i sin tur ett direkt resultat av decentraliseringsreformen som lett till en ökad möjlighet för elever och föräldrar att välja skola med fötterna och som därmed fått en ökad möjlighet att påverka hur skolan ska fungera (jfr Fredriksson, 2010).

När marknadsanpassningen och decentraliseringsreformen dessutom leder till att klasserna utökas med fler elever för att maximera utnyttjandet av varje lärarlön skolan betalar ut, och på så sätt få in mer pengar till budgeten via skolpengen som infördes skapas få, om några, möjligheter för lärare att se varje elevs behov och förutsättningar.

Dessutom fanns även en tydlig koppling mellan lärares erfarenhet (verksamma år) och känslan av en frihet att förhålla sig till läroplanen och därmed kunna ta ut svängarna i sin yrkesroll. Den av respondenterna som varit verksam längst menar på att hen väldigt sällan lusläser läroplanen, och kan istället ”köra mer på känsla”. Alla lärare som ställt upp i studien talade om vikten av erfarenhet, och att det skapar rutiner som ger en trygghet i den dagliga undervisningen. De yngsta lärarna i studien, som enbart varit verksamma något år, pratade om läroplanerna och de övriga organisatoriska ramverken som ett tydligt stöd som de kan luta sig mot och ta stöd i. De var heller inte lika kritiska som de äldre lärarna när det gällde såväl ekonomiska begränsningar som en förändring av ledarskapet (jfr Fredriksson, 2010).

6.2 Upplever lärare att dessa ramverk har något inflytande över deras professionalitet?

Även om alla intervjuade lärare var rörande överens om att det saknas tid för att de ska ha möjlighet att utföra uppdraget som står i läroplanen, vilket även alla lärare instämmer i att det är det uppdrag de faktiskt vill utföra, så upplever alla lärare att de har ett bra stöd ifrån sin ledning. I förlängningen det även tolkas som en brist på ekonomiska resurser också på den privata skolan, även om lärarna där säger att de inte lider av några ekonomiska begränsningar. Hade dock skolan haft obegränsad ekonomi så hade de kunnat ta in fler lärare och på så sätt skapa mer tid och mindre klasser för varje enskild lärare.

Lärarna menar att deras rektorer vill att verksamheten ska fungera i samklang med läroplanerna, och att de försöker så gott de kan, trots att de också är begränsade av ekonomin. Lärarnas upplevelser går alltså något på tvärs med vad som tidigare diskuterats, att ledarskapet inom skolan förändrats åt det byråkratiska hållet (jfr Stenlås, 2009). Gymnasieskolornas förutsättningar kan dock förändras i och med decentraliseringen, vilket gjort dem kraftigt beroende av den kommunala budgeten och därmed även vilket styre kommunen har och vilka prioriteringar de gör (jfr Jarl & Pierre, 2012).

Dock är det värt att notera att lärarna på den kommunala skolan kände att ledningen där kunde upplevas stundtals som illojala mot sina lärare i konflikter med föräldrar och elever, vilket även stöds av Stenlås (2009) ESO-rapport som menar att det finns en risk att rektorer i och med decentraliseringen kan komma att ta en tydligare ställning för föräldrars och elevers åsikter för att upprätthålla skolans goda rykte.

De flesta av lärarna betonade ändå att de är de som är professionella och kunniga inom sitt område, både i dialog med föräldrar och ledning. En av respondenterna från den kommunala skolan uttryckte att när hen känner sig ifrågasatt av föräldrar och elever så kan det kännas tungt, men ”sedan inser man ju att jag är den kunniga på området” (R4), och på så vis så känner hen inte att det påverkar undervisningsmetoderna eller hens känsla av professionalitet. Även lärare på den privata skolan uttryckte att de känner sig säkra i sin roll som professionella lärare gentemot såväl föräldrar som ledning; ”jag har en stor frihet som lärare helt enkelt att lägga upp det efter eget huvud” (R7). Lärarnas upplevelser tyder på att lärarna i studien inte upplever den deprofessionalisering av sitt yrke som forskningen diskuterar som ett resultat av decentraliseringsreformen (jfr Stenlås, 2009; Jarl & Pierre, 2012).

6.3 Hur upplever lärare att läroplanernas mål om individanpassning fungerar i deras yrkesroll?

Alla lärare var överens om att det faktiskt inte går att uppfylla målet om individanpassning i den dagliga undervisningen, om läroplanen ska tolkas bokstavligt. Det beror, som diskuterats ovan främst på de stora klasserna och lärarnas arbetsbörda. Alla hade dock tankar om hur det gick att i största möjliga mål försöka variera undervisningen och underlätta för, eller utmana, de som har behov av det. Sedan är det dock aldrig så enkelt som att skylla på de stora klasserna, och många av lärarna i studien menade även på att det beror på hur eleverna är som

personer, hur klasserna fungerar och vilka förutsättningar skolan har. Den kommunala skolan tar till exempel in fler elever med låga betyg, och med en diversifierad bakgrund, jämfört med den privata skolan som har en tydlig profilering och därmed endast attraherar studiemotiverade elever med höga betyg, och med liknande socioekonomisk bakgrund.

Målet om likvärdighet i läroplanen som Quennerstedt (2012) menar kan innebära att kommunerna har ett ökat krav på sig att utveckla skolans kvalitet och effektivitet så att ”alla elever når målen” (s. 60). Det skulle även kunna innebära ett ökat fokus på att utveckla lärares möjligheter att utföra sitt yrke. Samtidigt visar resultaten av denna undersökning att lärarna på den kommunala skolan upplever sig ha betydligt sämre möjligheter att fullfölja de krav som ställs upp i läroplanen än de som arbetar på den privata skolan, något som kan ses som en paradoxal utveckling.

Vad som visade sig vara gemensamt för de bägge skolorna var att alla respondenter talade om svårigheter att individanpassa undervisningen, på grund av de stora elevgrupperna. Respondenterna menar inte att det beror på vad som skrivs ut i läroplanen, utan att det är ekonomin som styr. Ur ett ramfaktorteoretiskt perspektiv blir det intressant, då teorin konstaterar att:

ramar ger ett utrymme för en process. Ramarna ger eller ger inte möjligheter, de är inte orsaker till en viss verkan. Om däremot ett mål tydligt finns för en process måste ramarna anpassas för att göra den processen möjlig (Lundgren, 1999, s. 36).

Enligt de intervjuade lärarna finns det visserligen ett stort och diversifierat ramverk som styr deras yrke, men att ekonomin blir det enskilt största hindret som inte ger dem de möjligheter att utföra det yrke de vill, och som de upplever står skrivet i de mål som finns för skolan, det vill säga läroplanerna. Problematiken uppstår alltså i att ramarna inte anpassas efter målen (jfr Lundgren, 1999). Konkurrensen skolor emellan, och en förändrad finansiering, där Göteborg har visat sig snedfördelat jämfört med andra storstadskommuner i landet, kräver en effektiv skolapparat. Det har lett till de stora klasserna, då det gäller att effektivisera antalet lärartimmar per elev för att hålla budgeten (jfr Jarl & Pierre, 2012). När dessa lärares upplevelser ställs emot det krav som finns i läroplanen, som menar att ”läraren ska utgå den enskilde elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande”, samt ”stimulera, handleda och stödja eleven och ge särskilt stöd till elever i svårigheter” (Skolverket, 2011), känns det som ett

svårt, om inte omöjligt uppdrag för lärare att utföra, givet de resurser och möjligheter som finns i gymnasieskolan idag.

7. Slutsats och sammanfattning

Vad som visat sig vara den absolut mest inflytelserika ramen när det gäller lärares profession och yrkesutövande är ekonomin. Enligt lärarnas redogörelser av sina egna upplevelser så påverkar ekonomin främst arbetsbördan och storleken på klasserna. Samtidigt går det att härleda de andra faktorerna som sätter upp ramar för lärares yrkesutövande till ekonomin också.

Sammanfattningsvis skapas alltså en viss diskrepans, vilket även blir tydligt i en analys med ramfaktorteori som grund, då skolan som verksamhet styrs av såväl stat som kommun. Dessa två samhälleliga instanser har olika påverkansmöjlighet på skolan som institution. Staten skriver läroplanerna och skollagarna som lärarna i denna studie är odelat positiva till, och de upplevs vara ett stöd för lärare i sin profession då de tydligt förklarar vilket uppdrag som ska utföras. Kommunen ska på sitt håll se till att skolan får möjlighet att genomföra det uppdrag som läroplanerna beskriver, men här har de deltagande lärarna inte lika mycket positivt att säga. Den enskilda kommunens samhällsutveckling, och därmed ekonomiska prioritering, behöver alls inte vara densamma som övriga landet och statens önskan om hur skolans ska fungera. Det skapar ett något otydligt fundament för skolor i hela landet, då det finns dels ett juridiskt ramverk från en huvudman, och ett även ett ekonomiskt ramverk från en annan, och dessa två strävar inte alltid åt samma håll. Det dubbla huvudmannskapet leder till att lärarna i denna studie upplever att de vet vad de vill och ska utföra i sitt yrke, men känner att de inte får möjlighet till det då det saknas tid och pengar.

7.1 Betydelse för lärarprofessionen

Slutsatserna som går att dra från denna uppsats är i huvudsak dels att det skapas problem för lärare att utföra sitt yrke när de kommunala och statliga ramverken inte samverkar, och dels att erfarenhet och rutiner är av stor vikt för lärares känsla av professionalitet och yrkestrygghet.

För att hantera den eventuella diskrepans som finns mellan de olika ramverken menade alla lärare som deltagit i studien att ett förstatligande av skolan antagligen skulle hjälpa, för att

undvika förvirringen och byråkratiseringen av ett dubbelt huvudmannaskap. Det stämmer även överens med Fredrikssons (2010) tes om lärarkåren som byråkratisk, och visar sig även genom att lärarna i studien i större utsträckning uttalade en lojalitet med skolan som institution än den egna kommunen eller arbetsplatsen.

Vad gäller lärares känsla av professionell trygghet och hur det beror på antal yrkesverksamma år finns det få konkreta råd utöver det nära samarbete inom kollegiet som många av lärarna pratade om. För att skapa en professionell yrkeskår med status krävs dels en kvalificerad utbildning som leder till en examen, vilket alla deltagare i studien har, och dels en säkerhet i yrket. Det senare kommer oundvikligen med åren, men innebär inte att unga, nyutexaminerade lärare ska behöva stå helt på egna ben. Jag tror att det finns ett enormt värde i att arbeta i lärarlag för att kunna hjälpa varandra, inte bara för erfarenhetens skull, utan för att det behövs en enad lärarkår som känner en trygghet i att de är de professionella inom sitt fält. Jag tror att det i längden kan komma att leda till en starkare position för lärare i relationen till alla de ramfaktorer som diskuterats i denna uppsats.

Referenser:

Ekengren, A-M. & Hinnfors, J. (2012). *Uppsatshandbok – Hur du lyckas med din uppsats*. Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wägnerud, L. (2012). *Metodpraktikan – Konsten att Studera Samhälle, Individ och Marknad, Fjärde Upplagan*. Stockholm: Norstedts Juridik

Falkner, K. (1997). *Lärare och skolans omstrukturering – Ett möte mellan utbildningspolitiska intentioner och grundskollärares perspektiv på förändringar i den svenska skolan*. Uppsala: Uppsala Universitet

Francia, G. Children's right to equitable education: A welfare state's goal in times of Neoliberalism. Ur *Education Inquiry* 2011 Vol. 2, Nr. 3, s. 401-419

Fredriksson, A. (2010). *Marknaden och lärarna – Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. Göteborgs Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen

Heller Sahlgren, G. Handing Over the School Keys: the Impact of Privatisation on Education Quality. ur *Economic Affairs* 2014 Vol. 34, Nr. 2, s. 196-210

Hernvall, A-L. (2014, 1 April). Kunskaper ger förutsättningar till att bli kreativ. *Skolvärlden*. Hämtad 141120 från <http://skolvarlden.se/artiklar/kunskaper-ger-forutsattningar-till-att-bli-kreativ>

Jarl, M. & Pierre, J. (red.) (2012). *Skolan som politisk organisation, 2:a upplagan*. Malmö: Gleerups

Lindblad, S., Linde, G. & Naeslund, L. Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. i *Pedagogisk Forskning i Sverige* 1999 vol. 4, nr. 1, pp. 93-109

Linné, A. Om ramfaktorteorin och historisk förändring – Noteringar utifrån en läroplanshistorisk studie. i *Pedagogisk Forskning i Sverige* 1999 vol. 4, nr. 1, pp. 59-71

Lund, S. Valfrihet och Konkurrens – Utvecklingstendenser Inom Gymnasieutbildningen. ur *Pedagogisk Forskning i Sverige* 2007 Vol 12, Nr 4, s. 281–300

Lundgren, U.P. Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. i *Pedagogisk Forskning i Sverige* 1999 vol. 4, nr. 1, pp. 31-41

Persson, Sofia (2012), ”Lärarkåren som agent på skolarenan”, i: *Skolan som politisk organisation* (2 uppl.), Maria Jarl & Jon Pierre (red.) (Malmö: Gleerups), s. 81–99.

Quennerstedt, Ann (2012), ”Kommunens ansvar och inflytande på skolområdet”, i: *Skolan som politisk organisation* (2 uppl.), Maria Jarl & Jon Pierre (red.) (Malmö: Gleerups), s. 51–66.

Skolverket. (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Hämtad 140912 från http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_url_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2705

Skolverket. (2014). *Kraftig försämring i PISA*. Hämtad 141120 från <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa/kraftig-forsamring-i-pisa-1.167616>

Stenlås, N. (2009). *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009:6. Regeringskansliet: Finansdepartementet

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer – inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 141120 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

von Greiff, C. (2009). *Lika skola med olika resurser? – En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009:5. Regeringskansliet: Finansdepartementet

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Wikström, Christina & Magnus Wikström. "Grade inflation & school competition: an empirical analysis based on the Swedish upper secondary schools". *Economics of Education Review* 2005 24(3): 309– 322.

Bilaga 1 - Intervjuguide

1. Hur gammal är du?
2. Vilka ämnen undervisar du i?
3. Hur länge har du jobbat på den skola där du är anställd nu?
4. Hur länge har du varit verksam lärare?
5. Är du utbildad/behörig i de ämnen du undervisar?

Läroplaner, individanpassning, likvärdighet

6. Hur upplever du att läroplanerna förhåller sig till din dagliga undervisning?
7. Hur arbetar du för att individanpassa undervisningen?
8. Upplever du några svårigheter med att följa de riktlinjer som ställs upp i läroplanen?
9. Isåfall, vad beror det på?
10. Hur tolkar du läroplanens mål om att alla har rätt till en likvärdig utbildning?

Marknadsanpassning

11. Känner du som lärare av att skolan du arbetar på konkurrerar om sina elever med andra skolor i området?
12. Känner du dig som en representant för din skola i ditt dagliga yrkesutövande?

Ledarskap

13. Upplever du att ledningen prioriterar skolans ekonomiska styrning eller den juridiska?
14. Oavsett, upplever du att du får det stöd du behöver från ledningen att utföra ditt yrkesuppdrag som står uttalat i läroplanen?

Brukarinflytande

15. I samband med inflytandet, upplever du att föräldrars och elevers åsikter om den bedriva undervisningen influerar ditt sätt att arbeta?
16. Om så, hur?

Sammantaget

17. Utifrån vad läroplanen sätter upp som riktlinjer för skolan i stort och ditt ämne, upplever du att du har möjlighet att utföra ditt yrke?
18. Hur ser du på decentraliseringen av skolan?
19. Upplever du de organisatoriska ramverken som finns i skolan som ett stöd eller som ett hinder?
20. På vilket sätt?
21. Finns det något som rör dessa aspekter som vi pratat om som du tycker att jag har missat/vill tillägga?

Bilaga 2 – Brev till deltagare

Hej!

Mitt namn är Julia Andreasson, och jag är lärarstudent. Denna terminen skriver jag mitt examensarbete i samhällskunskap, och har valt att undersöka hur lärare upplever förutsättningarna för sitt yrkesutövande. Fokus för uppsatsen ligger främst på de krav som ställs i läroplanen på individanpassning av undervisningen, och hur skolans övriga ramverk (ekonomiska och juridiska) står i relation till det.

För att få svar på denna fråga behöver jag intervjua ett antal lärare, och ber därför om Ditt deltagande. Intervjun kommer att ta ungefär en halvtimme, och Du behöver inte förbereda Dig utan bara svara spontant på ett antal frågor.

Alla respondenter garanteras fullständig anonymitet. Deltagande i studien är frivilligt, och vill Du läsa igenom uppsatsen innan den lämnas in är Du varmt välkommen att göra det.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, är det bara att höra av Dig.

Stort tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Julia Andreasson
Lärarstudent inom ämnen Samhällskunskap och Engelska
Göteborgs Universitet
0703-172764
gusandjuc@student.gu.se